

Spis treści

O Autorach	XIII
Wykaz skrótów	XV
Wprowadzenie	XXV
Rozdział I. Wprowadzenie do ESG – podstawy, które warto znać	1
1. ESG – definicje i podstawowe założenia	1
2. ESG vs. zrównoważony rozwój – inne ramy, ta sama idea	5
3. ESG i jednostki samorządu terytorialnego	6
4. ESG – szanse, wyzwania oraz obawy	7
5. Podsumowanie najważniejszych informacji	9
5.1. ESG jako zbiór kryteriów oceny	9
5.2. ESG jako koncepcja	10
5.3. ESG w działaniach JST	10
5.4. Rola prawa w działaniach JST	10
5.5. ESG a strategiczne zarządzanie	10
5.6. Znaczenie ESG dla interesariuszy	11
Rozdział II. Regulacje i standardy ESG	13
1. Uwagi ogólne	13
2. Ramy międzynarodowe	13
2.1. Agenda ONZ 2030 i Cele Zrównoważonego Rozwoju	13
2.2. Porozumienie paryskie	17
2.3. Standardy GRI	18
2.4. IFRS Sustainability Standards – IFRS S1 i IFRS S2	19
3. Regulacje unijne	20
3.1. Europejski Zielony Ład	20
3.2. Europejskie prawo o klimacie	22
3.3. Regulacje prawne w ramach strategii zrównoważonego finansowania Unii Europejskiej	23
3.4. Dyrektywa CS3D – należyta staranność przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju	27

3.5. Pakiet „Omnibus” w ESG – uproszczenie i integracja ram regulacyjnych UE	28
3.5.1. Pakiet „Omnibus I” – odpowiedź Komisji Europejskiej	28
3.5.2. Kluczowe zmiany – uproszczenia w CSRD i ESRS	29
3.5.3. Dalsze zmiany – Taksonomia i CS3D	29
3.5.4. Znaczenie pakietu „Omnibus” dla JST	29
4. Regulacje krajowe	30
4.1. Ustawa o samorządzie gminnym i polityka zrównoważonego rozwoju	30
4.2. Ochrona środowiska a JST	30
4.3. Ustawa o odpadach	31
4.4. Zielone finanse i JST	31
4.5. Transport i energetyka w JST	31
4.6. Regulacje dotyczące raportowania	31
5. Przewodnik po legislacjach ESG. Mapa regulacji	32
6. Normy ISO – opracowane przez Międzynarodową Organizację Normalizacyjną ..	33
Rozdział III. Filar środowiskowy (<i>environmental</i>) w ESG – znaczenie dla JST	35
1. Wprowadzenie do filaru „E” w ESG	35
2. Gospodarowanie odpadami komunalnymi	41
2.1. Uwagi wstępne	41
2.2. Podstawy prawne gospodarowania odpadami w JST	41
2.3. Organizacja systemu gospodarowania odpadami w JST	42
2.4. Raporty dotyczące gospodarki odpadami komunalnymi w Polsce	45
3. Gospodarka wodno-ściekowa	52
3.1. Uwagi wstępne	52
3.2. Raporty dotyczące gospodarki wodno-ściekowej	55
4. Ochrona powietrza	62
4.1. Uwagi wstępne	62
4.2. Raporty dotyczące jakości powietrza	65
5. Ochrona zasobów przyrodniczych	70
5.1. Uwagi wstępne	70
5.2. Raporty dotyczące ochrony zasobów przyrodniczych	73
6. Planowanie przestrzenne i ochrona gruntów	78
6.1. Uwagi wstępne	78
6.2. Znaczenie planowania przestrzennego dla zrównoważonego rozwoju	79
6.3. Współczesne wyzwania w gospodarowaniu przestrzenią	80
6.4. Badania w obszarze zagospodarowania przestrzennego	82
7. Edukacja ekologiczna	89
8. Zarządzanie kryzysowe w kontekście środowiskowym	94
9. Zrównoważona mobilność i transport	97
9.1. Uwagi wstępne	97

9.2. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 r.	100
9.3. Raporty dotyczące transportu	102
10. Efektywność energetyczna i odnawialne źródła energii	110
10.1. Uwagi wstępne	110
10.2. Kontekst regulacyjny i zobowiązania Polski	110
11. <i>Greenwashing</i> w kontekście JST	119
11.1. Uwagi wstępne	119
11.2. Rodzaje greenwashingu	119
11.3. Nowe regulacje Unii Europejskiej dotyczące greenwashingu	120
Rozdział IV. Filary społeczny (social) w ESG – znaczenie dla JST	121
1. Wprowadzenie do filaru „S” w ESG	121
2. Kluczowe obszary działań JST w ramach filaru „S”	124
2.1. Uwagi wstępne	124
2.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	125
2.3. Promowanie równości i różnorodności	126
2.4. Partycypacja społeczna i zaangażowanie mieszkańców	126
2.5. Edukacja jako fundament społecznego rozwoju	127
2.6. Ochrona zdrowia	127
3. Ramy prawne działania JST w ramach filaru „S”	128
4. Powiązanie filaru „S” z filarami „E” i „G”	130
5. Polityki społeczne – przeciwdziałanie wykluczeniu i inkluzja społeczna	132
5.1. Uwagi wstępne	132
5.2. Polityka socjalna jako integralna część polityki społecznej	135
5.3. Wykluczenie społeczne i inkluzja społeczna	136
5.4. Inkluzywność społeczna	138
5.5. Nierówności dochodowe – wyzwanie dla zrównoważonego rozwoju	140
5.6. JST i NGO – partnerstwo w przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu ...	142
6. Partycypacja społeczna i zaangażowanie mieszkańców w procesy i decyzje	144
6.1. Uwagi wstępne	144
6.2. Narzędzia partycypacji lokalnej	146
6.3. Zaangażowanie społeczne	152
7. Edukacja i ochrona zdrowia mieszkańców w ramach działań JST	154
7.1. Uwagi wstępne	154
7.2. Rola edukacji w budowie zrównoważonych społeczności – filar społeczny ESG	154
7.3. Edukacja – wyzwania i dobre praktyki	155
7.4. Ochrona zdrowia w JST w kontekście filaru społecznego ESG	158
7.5. Ochrona zdrowia – wyzwania i dobre praktyki	159
8. Kultura organizacyjna i zarządzanie zasobami ludzkimi w urzędach	163

8.1. Kultura organizacyjna w urzędach JST	163
8.2. Zarządzanie zasobami ludzkimi w urzędach JST	166
9. Wskaźniki raportowe ESG dla filaru „S” – jako inspiracja dla JST	170
9.1. Uwagi wstępne	170
9.2. Wytyczne GPW – wskaźniki i zalecane ujawnienia	170
9.2.1. Uwagi wstępne	170
9.2.2. Zatrudnienie	171
9.2.3. Polityka różnorodności	172
9.2.4. Polityka zatrudnienia	173
9.2.5. Polityka <i>work-life balance</i>	173
9.2.6. Polityka reintegracji	174
9.2.7. Wskaźnik równości wynagrodzeń	174
9.2.8. Wskaźnik rotacji zatrudnienia	175
9.2.9. Wolność zrzeszania się i negocjacji zbiorowych	176
9.2.10. Bezpieczeństwo i higiena pracy	176
9.2.11. Prawa człowieka	177
9.2.12. Polityka praw człowieka	177
9.2.13. Procedury należytej staranności dot. praw człowieka	178
10. <i>Bluwashing, social washing</i> i inne niewłaściwe praktyki marketingowe	179
11. Załączniki	182
11.1. Załącznik Nr 1 – zadania JST w ramach pomocy społecznej	182
11.2. Załącznik Nr 2 – zadania JST w zakresie zdrowia publicznego i opieki medycznej	186

Rozdział V. Filar zarządzania, ładu korporacyjnego i ładu administracyjnego (governance) w ESG – znaczenie dla JST

1. Wprowadzenie do filaru „G” w ESG	189
2. Ramy prawne i regulacyjne	193
3. Kluczowe obszary filaru „G” dla JST	194
4. Struktura zarządcza i role w JST	196
5. Kontrola zarządcza i audyt wewnętrzny jako elementy filaru „G”	200
5.1. Uwagi wstępne	200
5.2. Kontrola zarządcza	201
5.3. Audyt wewnętrzny w JST	207
5.4. Zarządzanie ryzykiem	214
6. Etyka w JST	217
7. <i>Compliance</i> w JST jako element skutecznego zarządzania publicznego	219
8. Przeciwdziałanie korupcji i nadużyciom	225
8.1. Uwagi wstępne	225
8.2. Wytyczne antykorupcyjne CBA	225

8.3. Polityka prezentowa i rejestr korzyści – jako elementy prewencji korupcyjnej	227
8.4. Rejestr korzyści jako narzędzie wspierające transparentność	228
9. System zgłaszania naruszeń	228
9.1. Uwagi wstępne	228
9.2. Sygnalista (<i>whistleblower</i>) w rozumieniu przepisów OchrSygnalU	230
9.3. Zgłoszenia wewnętrzne	231
9.4. Zgłoszenia wewnętrzne – ujęcie praktyczne	232
9.5. Zgłoszenia zewnętrzne	233
9.6. Szkolenia i edukacja	235
9.7. Konsekwencje niewdrożenia lub naruszenia przepisów OchrSygnalU	235
9.8. Kompleksowe podejście do ochrony sygnalistów	236
10. Wskaźniki raportowe ESG dla filaru „G” – jako inspiracja dla JST	238
10.1. Uwagi wstępne	238
10.2. Wyciąg z Wytocznych GPW	238
10.3. Wskaźniki	239
10.4. Raport SGH – model SGH dojrzałości zarządzania aspektami ESG przez JST	242
Rozdział VI. Realizacja standardów ESG w praktyce – inspiracje dla JST	247
1. Dobre praktyki ESG jako inspiracje dla JST	247
1.1. Uwagi ogólne	247
1.2. Przykład Nr 1: Rybnik – „Miasto Wodoru, Miasto Przyszłości!”	247
1.2.1. Uwagi wstępne	247
1.2.2. Obszar działań środowiskowych (<i>environmental</i>)	248
1.2.2.1. Inwestycje w transport przyjazny środowisku	248
1.2.2.2. Autobusy wodorowe	249
1.2.2.3. Rozwój transportu elektrycznego	251
1.2.2.4. Inteligentne przystanki	251
1.2.2.5. Rybnik – liderem w walce ze smogiem i zanieczyszczeniem powietrza	252
1.2.2.6. „Kopciuchy” na celowniku	252
1.2.2.7. Kampania „Gańba!” – edukacja z przesłaniem	253
1.2.2.8. Stacja monitoringu powietrza i edukacja ekologiczna	253
1.2.2.9. Zielone projekty dla przyszłości	253
1.2.2.10. Efekty i wyzwania	253
1.2.3. Obszar społecznej odpowiedzialności (<i>social</i>)	254
1.2.3.1. Inicjatywy dla mieszkańców	254
1.2.3.2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii	254

1.2.3.3. Projekt StratKIT	255
1.2.3.4. Edukacja ekologiczna	256
1.2.4. Obszar zarządzania (<i>governance</i>)	256
1.2.4.1. Transparentność i innowacje	256
1.2.4.2. Rybnicki System Informacji Przestrzennej (RSIP)	256
1.2.4.3. Finansowanie zrównoważonych projektów	257
1.2.4.4. Transformacja w Rybnicki Okręg Wodorowy	257
1.3. Przykład Nr 2: Gmina Kisielice – samowystarczalność energetyczna dzięki odnawialnym źródłom energii	258
1.4. Przykład Nr 3: Amsterdam – <i>Circular City</i> (miasto zamkniętego obiegu)	260
1.4.1. Uwagi wstępne	260
1.4.2. Istota gospodarki cyrkularnej	260
1.4.3. Działania wspierające	264
1.4.4. Wyzwania rozwojowe	266
1.4.5. Podsumowanie	267
1.5. Przykład Nr 4: Portland – Miasto Przyszłości. Zaawansowana analityka i zrównoważony rozwój	268
1.6. Przykład Nr 5: Zarządzanie wodą w Singapurze – od zanieczyszczeń po innowacje. Droga do samowystarczalności	270
2. Inicjatywy i projekty ESG realizowane przez polskie JST	274
2.1. Uwagi wstępne	274
2.2. <i>Environmental</i> – projekty na rzecz środowiska	275
2.2.1. Zielone miasta i ogrody deszczowe	275
2.2.2. Odnawialne źródła energii w JST	276
2.3. <i>Social</i> – społeczność w centrum uwagi	277
2.3.1. Inicjatywy społeczne w praktyce – integracja, wsparcie i rozwój lokalnych wspólnot	277
2.3.2. Edukacja ekologiczna	278
2.4. <i>Governance</i> – transparentne zarządzanie i cyfryzacja	279
2.4.1. Budżet obywatelski jako narzędzie partycypacji	279
2.4.2. Cyfrowe miasta	280
3. Urban Lab – platforma współpracy JST i społeczności	282
3.1. Uwagi wstępne	282
3.2. Urban lab jako instrument wspierający zasady ESG w JST	283
3.3. Polskie urban laby	283
3.4. Projekt „Urban Lab – Miasto dla Młodych”	284
Rozdział VII. Wdrażanie ESG w jednostkach samorządu terytorialnego – przeszkody, wyzwania i rekomendacje	287
1. Uwagi ogólne	287
2. Przeszkody i wyzwania	288
2.1. Brak strategii rozwoju	288

2.2. Ograniczenia finansowe JST	291
2.3. Nowa ustawa o dochodach JST – rewolucja w finansowaniu samorządów od 2025 r.	295
2.3.1. Uwagi wstępne	295
2.3.2. Kluczowe zmiany w stosunku do dotychczasowego systemu	295
2.3.3. Obawy związane z nową ustawą o dochodach JST	297
2.3.3.1. Uwagi wstępne	297
2.3.3.2. Mniejsze miejscowości	297
2.3.3.3. Finansowanie oświaty	297
2.4. Bariery w dostępie do Funduszy Europejskich	298
2.4.1. Wykorzystanie funduszy unijnych i KPO w rozwoju JST	298
2.4.2. Ryzyka związane z wysokim uzależnieniem inwestycji od funduszy unijnych	300
2.4.3. Krajowy Plan Odbudowy – działania szybkie i skuteczne	302
2.5. Bariery technologiczne	304
2.6. Brak wykwalifikowanych kadr	305
2.7. Opór społeczny, urzędniczy i polityczny	306
2.7.1. Opór społeczny	306
2.7.1.1. Wskaźnik EKObaremtr	306
2.7.1.2. Obawy o koszty działań ESG	309
2.7.2. Opór urzędniczy	309
2.7.3. Opór polityczny	311
3. Rekomendacje dla wdrażania ESG w JST	312
3.1. Źródła finansowania i strategie zabezpieczania środków	312
3.2. Instrumenty finansowe wspierające zrównoważony rozwój JST	313
3.3. Rekomendacje dotyczące finansowania	314
3.4. Edukacja i budowanie kompetencji	315
3.5. Współpraca z interesariuszami	316
3.5.1. Kluczowość współpracy z interesariuszami	316
3.5.2. Działania wspierające współpracę z interesariuszami	317
3.6. Innowacyjne rozwiązania technologiczne	318
3.6.1. Uwagi wstępne	318
3.6.2. <i>Smart city</i> – miasta, które myślą	318
3.6.3. Cyfrowa administracja – urząd na wyciągnięcie ręki	319
3.6.4. Zarządzanie zasobami – optymalizacja w praktyce	319
3.6.5. Technologie angażujące mieszkańców	319
3.6.6. Skuteczne wdrażanie innowacji w kontekście ESG	320
3.7. Monitorowanie i raportowanie wyników	321
3.8. Komunikacja – kluczem do zrozumienia i akceptacji	322
4. Praktyczne przykłady – JST w działaniu	324
4.1. Model PPP jako narzędzie wsparcia JST – przykład Mławy	324

4.2. Integracja urządzeń (system oszczędzania energii) – przykład Warszawy ..	324
4.3. Ocena potencjału solarnego pod inwestycje w fotowoltaikę – przykład Piaseczna	325
Rozdział VIII. ESG, JST i AI – między transformacją a ryzykiem cyfrowym	327
1. Uwagi ogólne	327
2. Sztuczna inteligencja jako szansa dla JST i ESG	328
2.1. Uwagi wstępne	328
2.2. Zarządzanie środowiskiem (<i>environmental</i>)	328
2.3. Wsparcie społeczne (<i>social</i>)	329
2.4. Ład organizacyjny (<i>governance</i>)	330
3. Zagrożenia związane z AI	331
3.1. Uwagi wstępne	331
3.2. Naruszenie prywatności i ochrona danych osobowych	331
3.3. Algorytmiczne uprzedzenia i pogłębianie nierówności społecznych	332
3.4. Brak przejrzystości i zrozumiałości decyzji	332
3.5. Technologiczne uzależnienie i ograniczenie suwerenności lokalnej	332
4. Zasady wdrażania AI w JST	333
4.1. Uwagi wstępne	333
4.2. Transparentność i wyjaśnialność systemów AI	333
4.3. Ramowe regulacje i zgodność z prawem	333
4.4. Podnoszenie kompetencji cyfrowych i świadomości społecznej	333
4.5. Zasady etyczne i ochrona przed dyskryminacją	334
5. Ryzyka związane z wykorzystaniem AI w kontekście ESG	335
5.1. Uwagi wstępne	335
5.2. Inwigilacja i ograniczenie wolności jednostki (naruszenie filaru „S” i „G”) .	335
5.3. Algorytmiczne wykluczenie (naruszenie filaru „S” – społeczeństwo)	336
5.4. Manipulacja opinią publiczną (naruszenie filaru „G” – <i>governance</i>)	338
5.5. Zależność od technologii i utrata kontroli (naruszenie filaru „G” – <i>governance</i>)	338
6. Sztuczna inteligencja a ESG – warunki odpowiedzialnego wdrożenia	339
7. Sztuczna inteligencja w JST – między innowacją a odpowiedzialnością	340
Podsumowanie	343